WYROK TRYBUNAŁU (wielka izba)
z dnia 19 września 2006 r. *

W sprawie C-193/05

mającej za przedmiot skargę o stwierdzenie, na podstawie art. 226 WE, uchybienia zobowiązaniom państwa członkowskiego, wniesioną w dniu 29 kwietnia 2005 r.,

Komisja Wspólnot Europejskich, reprezentowana przez D. Maidani i A. Bordesa, działających w charakterze pełnomocników, z adresem do doręczeń w Luksemburgu,

strona skarżąca,

przeciwko

Wielkiemu Księstwu Luksemburga, reprezentowanemu przez S. Schreinera, działającego w charakterze pełnomocnika, wspieranego przez adwokat L. Dupong,

strona pozwana,

* Język postępowania: francuski.

TRYBUNAŁ (wielka izba),

w składzie: V. Skouris, prezes, P. Jann, C. W. A. Timmermans i A. Rosas, prezesi izb, J.P. Puissochet, R. Schintgen, K. Lenaerts (sprawozdawca), E. Juhász, E. Levits, A. Ó Caoimh i L. Bay Larsen, sędziowie,

rzecznik generalny: C. Stix-Hackl,
sekretarz: K. Sztranc-Sławiczek, administrator,

uwzględniając procedurę pisemną i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 14 marca 2006 r.,

po zapoznaniu się z opinią rzecznika generalnego na posiedzeniu w dniu 11 maja 2006 r.,

wydaje następujący

Wyrok

1 Komisja Wspólnot Europejskich wnosi w skardze do Trybunału o stwierdzenie, że Wielkie Księstwo Luksemburga, utrzymując w stosunku do adwokatów, którzy nabyli uprawnienia w innym państwie członkowskim, a zamierzają wykonywać zawód na jego terytorium, posługując się tytułem zawodowym uzyskanym w kraju pochodzenia, określone wymogi znajomości języków, zakaz prowadzenia działalności w zakresie udostępniania adresu siedziby spółki oraz obowiązek corocznego przedstawiania zaświadczenia o rejestracji we właściwych organach państwa

członkowskiego pochodzenia, uchybiło zobowiązaniom, które ciążą na nim na mocy dyrektywy 98/5/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 16 lutego 1998 r. mającej na celu ułatwienie stałego wykonywania zawodu prawnika w państwie członkowskim innym niż państwo uzyskania kwalifikacji [uprawnień] zawodowych (Dz.U. L 77, str. 36).

Ramy prawne

Dyrektywa 98/5

2 Zgodnie z art. 2 akapit pierwszy dyrektywy 98/5:

„Każdy prawnik ma prawo do stałego wykonywania działalności wymienionych w art. 5, w każdym innym państwie członkowskim posługując się tytułem zawodowym uzyskanym w kraju pochodzenia".

3 Artykuł 3 dyrektywy 98/5, zatytułowany „Rejestracja we właściwych organach", stanowi:

„1. Prawnik, który chce wykonywać swój zawód w państwie członkowskim innym niż państwo, w którym zdobył kwalifikacje [nabył uprawnienia] zawodowe, jest zobowiązany do zarejestrowania się we właściwych organach tego państwa członkowskiego.

2. Właściwe organy przyjmującego państwa członkowskiego dokonują rejestracji prawnika po okazaniu im zaświadczenia o jego rejestracji we właściwych organach państwa członkowskiego pochodzenia. Mogą one także wymagać, aby zaświadczenie to wydane przez właściwe organy państwa członkowskiego pochodzenia, nie było wydane wcześniej niż trzy miesiące od daty jego przedłożenia. Informują one o tej rejestracji właściwe organy w państwie członkowskim pochodzenia.

[...]".

4 Artykuł 5 dyrektywy 98/5, zatytułowany „Obszar działalności", stanowi:

„1. Z zastrzeżeniem ust. 2 i 3 prawnik wykonujący swoją działalność posługując się tytułem zawodowym uzyskanym w kraju pochodzenia, prowadzi ten sam rodzaj działalności zawodowej, co prawnik wykonujący swoją działalność posługując się tytułem zawodowym obowiązującym w przyjmującym państwie członkowskim, w szczególności może udzielać konsultacji prawnych wchodzących w zakres prawa państwa członkowskiego swego pochodzenia, prawa wspólnotowego, prawa międzynarodowego i prawa przyjmującego państwa członkowskiego. W każdym przypadku przestrzega on zasad procedury mającej zastosowanie w sądach krajowych.

2. Państwa członkowskie, które dopuszczają na swoim obszarze określoną kategorię prawników do wystawiania dokumentów zezwalających na zarządzanie majątkami osób zmarłych lub dotyczących ustanowienia lub przeniesienia praw na nieruchomości, których wystawianie w innych państwach członkowskich jest zarezerwowane dla zawodów innych niż zawód prawnika, mogą wyłączyć te rodzaje działalności prawnika wykonującego swoją działalność, posługując się tytułem zawodowym uzyskanym w kraju pochodzenia, wydanym w jednym z tych ostatnich państw członkowskich.

3. Dla wykonywania działalności polegającej na reprezentowaniu i obronie klienta przed sądem, o ile prawo przyjmującego państwa członkowskiego zastrzega te

rodzaje działalności dla prawników wykonujących swoją działalność, posługując się tytułami zawodowymi obowiązującymi w tym państwie, może przyjmujące państwo członkowskie narzucić prawnikom wykonującym swoją działalność, posługując się tytułem zawodowym uzyskanym w kraju pochodzenia, współdziałanie z prawnikiem wykonującym swoją działalność w danym sądzie i który w danym przypadku byłby odpowiedzialny wobec tego sądu albo też z »prawnikiem-zastępcą sądowym« [urzędnikiem uprawnionym do reprezentowania stron] pracującym w tym sądzie.

Niemniej jednak w celu zapewnienia dobrego funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości państwa członkowskie mogą ustalić szczególne zasady dostępu do sądów najwyższych, takie jak odwołanie się do prawników specjalistów".

5 Artykuł 7 dyrektywy 98/5, zatytułowany „Procedury dyscyplinarne", stanowi w ust. 2:

„Przed wszczęciem procedury dyscyplinarnej przeciwko prawnikowi wykonującemu swój zawód posługując się tytułem zawodowym uzyskanym w kraju pochodzenia, właściwe organy przyjmującego państwa członkowskiego informują o tym, w możliwie najkrótszym terminie, właściwe władze [organy] państwa członkowskiego pochodzenia poprzez przekazanie im wszystkich użytecznych informacji.

Akapit pierwszy stosuje się odpowiednio, jeśli procedura dyscyplinarna wszczęta jest przez właściwe organy państwa członkowskiego pochodzenia, które informuje o tym właściwe organy przyjmującego państwa lub państw członkowskich".

6 Artykuł 10 dyrektywy 98/5, zatytułowany „Równouprawnienie z prawnikami w przyjmującym państwie członkowskim", zawiera następujące przepisy:

„1. Prawnik wykonujący swój zawód posługując się tytułem zawodowym uzyskanym w kraju pochodzenia, który udowodni co najmniej trzyletnią efektywną i regularną

działalność w przyjmującym państwie członkowskim w zakresie prawa tego państwa włącznie z prawem wspólnotowym, jest zwolniony z warunków określonych w art. 4 ust. 1 lit. b) dyrektywy [Rady] 89/48/EWG [z dnia 21 grudnia 1988 r. w sprawie ogólnego systemu uznawania dyplomów ukończenia studiów wyższych, przyznawanych po ukończeniu kształcenia i szkolenia zawodowego, trwających co najmniej trzy lata (Dz.U. L 19, str. 16)], dotyczących dostępu do zawodu prawnika w przyjmującym państwie członkowskim. Przez »działalność efektywną i regularną« rozumie się wykonywanie zawodu bez przerwy innego rodzaju niż przerwa wynikająca z wydarzeń życia codziennego.

[...]

3. Prawnik wykonujący swój zawód posługując się tytułem zawodowym uzyskanym w kraju pochodzenia, który wykaże się efektywną i regularną działalnością trwającą co najmniej trzy lata w przyjmującym państwie członkowskim, ale w zakresie prawa tego państwa członkowskiego wykonuje swój zawód w okresie krótszym, może uzyskać od właściwych organów tego państwa zezwolenie na wykonywanie zawodu prawnika przyjmującego państwa członkowskiego i prawo do wykonywania zawodu, posługując się tytułem zawodowym odpowiadającym temu zawodowi w tym państwie członkowskim, nie będąc zobowiązanym do wypełnienia warunków określonych w art. 4 ust. 1 lit. b) dyrektywy 89/48 [...]. W związku z tym obowiązuje, co następuje:

a) właściwe organy przyjmującego państwa członkowskiego uwzględniają efektywną i regularną działalność prowadzoną w okresie, o którym mowa powyżej, a także całą wiedzę i doświadczenie zawodowe związane z prawem przyjmującego państwa członkowskiego oraz wszelkie uczestnictwo w kursach i seminariach dotyczących prawa przyjmującego państwa członkowskiego, włącznie z prawem dotyczącym wykonywania zawodu i obowiązków;

[...]".

7 Artykuł 13 dyrektywy 98/5, zatytułowany „Współpraca między właściwymi organami przyjmującego państwa członkowskiego i państwa członkowskiego pochodzenia oraz jej poufność", stanowi w akapicie pierwszym:

„Właściwe organy przyjmującego państwa członkowskiego i właściwe organy państwa członkowskiego pochodzenia ściśle współpracują i udzielają sobie wzajemnej pomocy, aby ułatwić stosowanie niniejszej dyrektywy i uniknąć, w danym przypadku, niewłaściwego stosowania jej przepisów jedynie w celu ominięcia przepisów obowiązujących w przyjmującym państwie członkowskim".

Prawo krajowe

8 Wykonywanie zawodu adwokata oraz prowadzenie działalności w zakresie udostępniania adresu siedziby spółki unormowane są w Luksemburgu, odpowiednio, ustawą z dnia 10 sierpnia 1991 r. o zawodzie adwokata (loi du 10 août 1991 sur la profession d'avocat; *Mémorial* A 1991, str. 1110; zwaną dalej „ustawą z dnia 10 sierpnia 1991 r.") oraz ustawą z dnia 31 maja 1999 r. o udostępnianiu adresu siedziby spółki (loi du 31 mai 1999 régissant la domiciliation des sociétés; *Mémorial* A 1999, str. 1681; zwaną dalej „ustawą z dnia 31 maja 1999 r.").

9 Ustawy te zostały zmienione ustawą z dnia 13 listopada 2002 r. o transpozycji do prawa luksemburskiego dyrektywy 98/5/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 16 lutego 1998 r. mającej na celu ułatwienie stałego wykonywania zawodu prawnika w państwie członkowskim innym niż państwo uzyskania kwalifikacji [uprawnień] zawodowych oraz o zmianie 1. ustawy z dnia 10 sierpnia 1998 r. o zawodzie adwokata; 2. ustawy z dnia 31 maja 1999 r. o udostępnianiu adresu siedziby spółki (loi du 13 novembre 2002 portant transposition en droit luxembourgeois de la Directive 98/5/CE du Parlement Européen et du Conseil du 16 février 1998 visant à faciliter l'exercice permanent de la profession d'avocat dans un État membre autre que celui où la qualification a été acquise et portant: 1. modification de la loi modifiée du 10 août 1991 sur la profession d'avocat; 2. modification de la loi du 31 mai 1999 régissant la domiciliation des sociétés; *Mémorial* A 2002, str. 3202; zwaną dalej „ustawą z dnia 13 listopada 2002 r.").

10 Zgodnie z art. 5 ustawy z dnia 10 sierpnia 1991 r.:

„Nikt nie może wykonywać zawodu adwokata bez wpisu na listę prowadzoną przez izbę adwokacką działającą w Wielkim Księstwie Luksemburga".

11 Artykuł 6 ustawy z dnia 10 sierpnia 1991 r. stanowi:

„(1) W celu uzyskania wpisu na listę należy:

a) być nieskazitelnego charakteru.

b) spełniać warunki przyjęcia na aplikację.

W wyjątkowych przypadkach rada adwokacka może zwolnić osoby, które ukończyły aplikację w państwie pochodzenia i mogą wykazać się co najmniej pięcioletnim doświadczeniem zawodowym z niektórych warunków przyjęcia na aplikację.

c) mieć obywatelstwo luksemburskie lub obywatelstwo jednego z państw członkowskich Wspólnot Europejskich. Rada adwokacka, po zasięgnięciu opinii ministra sprawiedliwości i pod warunkiem wzajemności ze strony nie będącego członkiem Wspólnot Europejskich państwa pochodzenia kandy-

data, może zwolnić z tego warunku. Stosuje się to również do kandydatów mających status uchodźcy politycznego, którzy uzyskali azyl w Wielkim Księstwie Luksemburga.

(2) Przed wpisem na listę adwokatów kandydaci, na wniosek prezesa rady adwokackiej, składają przed sądem kasacyjnym ślubowanie następującej treści: »Ślubuję dochować wierności Wielkiemu Księciu, przestrzegać Konstytucji i ustaw, nie uchybić powadze sądów, doradzać i bronić wyłącznie w sprawach, o których słuszności jestem przekonany w duszy i sumieniu«".

12 Powyższe warunki wpisu zostały zmienione na mocy art. 14 ustawy z dnia 13 listopada 2002 r. Dodano w nim w szczególności lit. d) w art. 6 ust. 1 ustawy z dnia 10 sierpnia 1991 r., w której ustanawia się następujący warunek wpisu:

„znać język ustawodawstwa oraz języki administracji i sądownictwa w rozumieniu ustawy z dnia 24 lutego 1984 o reżimie językowym".

13 Język ustawodawstwa określa art. 2 ustawy z dnia 24 lutego 1984 r. o reżimie językowym (loi du 24 février 1984 sur le régime des langues; *Mémorial* A 1984, str. 196; zwanej dalej „ustawą z dnia 24 lutego 1984 r.") w następujących słowach:

„Akty ustawodawcze i rozporządzenia wykonawcze do nich redagowane są w języku francuskim. W przypadku tłumaczenia aktów legislacyjnych i wykonawczych tylko tekst w języku francuskim uważa się za autentyczny.

W przypadku, gdy rozporządzenia innego rodzaju niż wymienione w poprzedzającym akapicie, wydawane są przez organ państwa, gminę lub instytucję publiczną w innym języku niż francuski, tylko tekst w języku zastosowanym przez ten organ uznaje się za autentyczny.

Niniejszy artykuł nie narusza przepisów obowiązujących w odniesieniu do umów międzynarodowych".

14 Języki administracji i sądownictwa określa art. 3 ustawy z dnia 24 lutego 1984 r. w następujący sposób:

„W postępowaniu administracyjnym, spornym i bezspornym, oraz w postępowaniu sądowym używa się języka francuskiego, niemieckiego albo luksemburskiego, z zastrzeżeniem przepisów obowiązujących w niektórych dziedzinach".

15 Zgodnie z art. 3 ust. 1 ustawy z dnia 13 listopada 2002 r. adwokat, który uzyskał uprawnienia w innym niż Wielkie Księstwo Luksemburga państwie członkowskim (zwany dalej „adwokatem wspólnotowym"), może praktykować w tym pierwszym państwie członkowskim, posługując się tytułem zawodowym uzyskanym w kraju pochodzenia, pod warunkiem uzyskania wpisu na listę jednej z izb adwokackich działających w tym państwie.

16 Artykuł 3 ust. 2 tej ustawy stanowi:

„Rada izby adwokackiej Wielkiego Księstwa Luksemburga, do której adwokat wspólnotowy zwrócił się o umożliwienie praktykowania z użyciem tytułu

zawodowego uzyskanego w kraju pochodzenia, dokonuje wpisu adwokata wspólnotowego na listę adwokacką tej izby po przeprowadzeniu rozmowy w celu upewnienia się przez radę, że adwokat wspólnotowy posługuje się co najmniej językami określonymi w art. 6 ust. 1 lit. d) ustawy z dnia 10 sierpnia 1991 r. oraz w celu przedłożenia dokumentów, o których mowa w art. 6 ust. 1 lit. a), c) zdanie pierwsze i d) ustawy z dnia 10 sierpnia 1991 r., a także zaświadczenia o rejestracji zainteresowanego adwokata wspólnotowego we właściwych organach państwa członkowskiego pochodzenia. Zaświadczenie to należy składać w pierwszym miesiącu każdego roku, nie może ono przy tym być wydane wcześniej niż trzy miesiące od dnia złożenia.

[...]".

17 W pierwotnym brzmieniu art. 1 ust. 1 ustawy z dnia 31 maja 1999 r. stwierdzał:

„Spółka ustanawiająca siedzibę w lokalu osoby trzeciej celem prowadzenia tam działalności w ramach przedmiotu działalności spółki i której osoba trzecia świadczy jakiekolwiek usługi związane z tą działalnością, zobowiązana jest zawrzeć z tą osobą, zwaną udostępniającym, umowę na piśmie zwaną umową udostępnienia adresu siedziby spółki.

Udostępniającym może być jedynie mający siedzibę na terytorium Wielkiego Księstwa Luksemburga podmiot wpisany na listę uprawnionych do wykonywania jednego z poniższych zawodów regulowanych: instytucje kredytowe lub inne podmioty z sektora usług finansowych i ubezpieczeń, adwokaci, audytorzy, biegli rewidenci".

18 Drugi akapit tego przepisu otrzymał na mocy art. 15 ustawy z dnia 13 listopada 2002 r. następujące brzmienie:

„Udostępniającym może być jedynie mający siedzibę na terytorium Wielkiego Księstwa Luksemburga podmiot wpisany na listę uprawnionych do wykonywania jednego z poniższych zawodów regulowanych: instytucje kredytowe lub inne podmioty z sektora usług finansowych i ubezpieczeń, adwokaci wpisani w części I listy adwokatów, o której mowa w art. 8 ust. 3 ustawy z dnia 10 sierpnia 1991 r. [...] ze zmianami, audytorzy, biegli księgowi".

19 Zgodnie z art. 8 ust. 3 ustawy z dnia 10 sierpnia 1991 r. w brzmieniu nadanym art. 14 pkt V ustawy z dnia 13 listopada 2002 r. lista adwokatów zawiera cztery części, to jest:

„1. Część I — lista adwokatów spełniających warunki określone w art. 5 i 6, którzy pomyślnie przeszli egzamin końcowy przewidziany ustawą;

2. Część II — lista adwokatów spełniających warunki określone w art. 5 i 6;

3. Część III — lista adwokatów honorowych;

4. Część IV — lista adwokatów posługujących się tytułem zawodowym uzyskanym w państwie pochodzenia".

Postępowanie poprzedzające wniesienie skargi

20 W roku 2003 Komisja otrzymała zawiadomienie o istnieniu w Wielkim Księstwie Luksemburga ograniczeń w stałym wykonywaniu przez adwokatów wspólnotowych zawodu adwokata z użyciem tytułu zawodowego uzyskanego w kraju pochodzenia. Ograniczenia te wynikały, po pierwsze, z uzależnienia, na mocy ustawy z dnia 13 listopada 2002 r., wpisu adwokatów wspólnotowych na listę prowadzoną przez jedną z izb adwokackich działających w Luksemburgu od kontroli znajomości języków, po drugie, od uzależnienia, na mocy tej samej ustawy, przedłużenia wpisu od corocznego przedstawiania zaświadczenia o rejestracji we właściwych organach państwa pochodzenia, a po trzecie, z zakazu prowadzenia przez adwokatów wspólnotowych działalności w zakresie udostępniania adresu siedziby spółki w Luksemburgu.

21 W dniu 17 października 2003 r. Komisja wystosowała do Wielkiego Księstwa Luksemburga wezwanie do usunięcia uchybienia, żądając odpowiedzi w terminie dwóch miesięcy. Rząd luksemburski odpowiedział pismem z dnia 23 grudnia 2003 r.

22 W dniu 9 lipca 2004 r., na podstawie art. 226 WE, Komisja skierowała do Wielkiego Księstwa Luksemburga uzasadnioną opinię, wyznaczając mu również dwa miesiące na zastosowanie się do niej. Wspomniane państwo członkowskie udzieliło odpowiedzi na uzasadnioną opinię pismem z dnia 23 września 2004 r.

23 Komisja, uznawszy wyjaśnienia udzielone przez Wielkie Księstwo Luksemburga w odpowiedzi na uzasadnioną opinię za niesatysfakcjonujące, postanowiła wnieść skargę w niniejszej sprawie.

W przedmiocie skargi

W przedmiocie zarzutu pierwszego, dotyczącego uprzedniej kontroli znajomości języków

Argumentacja stron

24 Komisja twierdzi, że zgodnie z art. 3 ust. 2 dyrektywy 98/5 rejestrację adwokata wspólnotowego we właściwych organach przyjmującego państwa członkowskiego można uzależnić wyłącznie od dopełnienia formalności administracyjnych, nie zaś, jak to przewiduje art. 3 ust. 2 ustawy z dnia 13 listopada 2002 r., od uprzedniej kontroli znajomości przez zainteresowanego określonych języków.

25 Komisja odsyła w tej kwestii do wyroku z dnia 7 listopada 2000 r. w sprawie C-168/98 Luksemburg przeciwko Parlamentowi i Radzie (Rec. str. I-9131), a w szczególności do pkt 43 tego wyroku.

26 Komisja utrzymuje ponadto, że rejestracji adwokatów wspólnotowych zamierzających praktykować z użyciem tytułu zawodowego uzyskanego w kraju pochodzenia nie można poddawać tym samym warunkom, w szczególności językowym, co rejestracji adwokatów zamierzających praktykować z użyciem tytułu zawodowego obowiązującego w przyjmującym państwie członkowskim.

27 Podkreśla ona wreszcie, że biorąc pod uwagę rodzaj spraw, jakimi z reguły zajmują się adwokaci wspólnotowi, ich znajomość języków używanych w przyjmującym państwie członkowskim nie jest konieczna.

28 Wielkie Księstwo Luksemburga twierdzi po pierwsze, że wymóg znajomości języków znajduje zastosowanie bez rozróżnienia do wszystkich adwokatów zamierzających uzyskać wpis na listę prowadzoną przez jedną z izb adwokackich działających na jego terytorium. Dodaje, że adwokat nie może powoływać się na swój status obcokrajowca na uzasadnienie występowania przed organami administracji lub sądami luksemburskimi w innym języku niż języki obowiązujące w Luksemburgu w administracji i sądownictwie.

29 Następnie, powołując się na wyrok z dnia 4 lipca 2000 r. w sprawie C-424/97 Haim (Rec. str. I-5123), dotyczący zawodu dentysty, państwo to utrzymuje, że względy wskazane w tym wyroku, to jest konieczność zapewnienia możliwości niezakłóconego komunikowania się z klientami, organami administracji i organizacjami zawodowymi, przemawiają za nałożeniem na adwokatów wspólnotowych wymogu znajomości języków.

30 Rząd luksemburski twierdzi w tej kwestii, że adwokat wspólnotowy uprawniony jest do udzielania porad prawnych w zakresie prawa luksemburskiego, co uzasadnia wymaganie od niego znajomości języków pozwalających mu na lekturę i rozumienie aktów tego prawa.

31 Rząd ten podkreśla, że w sprawach karnych protokoły policyjne dotyczące wypadków drogowych są zwykle sporządzane po niemiecku, podobnie jak obowiązujące w Luksemburgu przepisy podatkowe, które wymagają znajomości orzecznictwa oraz komentarzy w języku niemieckim.

32 Podkreśla on również, że przed sądami niższego stopnia, gdzie nie istnieje przymus adwokacki, język luksemburski jest zwykle używany przez luksemburską stronę postępowania, która nie jest reprezentowana, oraz że znaczna liczba obywateli Luksemburga posługuje się wyłącznie językiem ojczystym w kontaktach z adwokatem.

33 Zwraca on również uwagę, że zasady deontologii i wykonywania zawodu obowiązujące w Luksemburgu sporządzone są po francusku.

Ocena Trybunału

34 Jak wynika z motywu szóstego dyrektywy 98/5, prawodawca wspólnotowy zamierzał za jej pomocą usunąć rozbieżności w krajowych zasadach rejestracji we właściwych organach, będące przyczyną nierówności i ograniczeń w swobodzie przemieszczania się (zob. również, podobnie, ww. wyrok w sprawie Luksemburg przeciwko Parlamentowi i Radzie, pkt 64).

35 W związku z tym art. 3 dyrektywy 98/5 przewiduje, że adwokat zamierzający praktykować w innym państwie członkowskim niż państwo, w którym uzyskał uprawnienia zawodowe, zobowiązany jest do rejestracji we właściwych organach tego pierwszego państwa, te zaś mają obowiązek dokonać rejestracji „po okazaniu im zaświadczenia o jego rejestracji we właściwych organach państwa członkowskiego pochodzenia".

36 Biorąc pod uwagę przywołany w pkt 34 niniejszego wyroku cel dyrektywy 98/5, uznać należy, że prawodawca wspólnotowy dokonał całkowitej harmonizacji uprzednich warunków korzystania z przyznanych na jej mocy praw.

37 Przedstawienie właściwym organom przyjmującego państwa członkowskiego zaświadczenia o rejestracji we właściwych organach państwa członkowskiego pochodzenia okazuje się więc jedynym warunkiem, jakiemu podlegać może

rejestracja zainteresowanego w przyjmującym państwie członkowskim, pozwalająca mu na praktykę w tym państwie z użyciem tytułu zawodowego uzyskanego w kraju pochodzenia.

38 Interpretację taką potwierdza uzasadnienie do projektu dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady mającej na celu ułatwienie stałego wykonywania zawodu adwokata w innym państwie członkowskim niż państwo, w którym uzyskano uprawnienia [COM(94) 572 wersja ostateczna], gdzie w pkt 3 stwierdza się, że „[r] ejestracja [we właściwych organach przyjmującego państwa członkowskiego] jest obowiązkowa, jeżeli wnioskodawca przedstawi zaświadczenie o rejestracji we właściwych organach państwa członkowskiego pochodzenia".

39 Jak Trybunał orzekał już w przeszłości, prawodawca wspólnotowy, w celu ułatwienia korzystania za swobody prowadzenia działalności gospodarczej określonej kategorii podmiotów, to jest adwokatów migrujących, nie zdecydował się zastosować systemu uprzedniej kontroli wiedzy i umiejętności zainteresowanych (zob. ww. wyrok w sprawie Luksemburg przeciwko Parlamentowi i Radzie, pkt 43).

40 Dyrektywa 98/5 nie dopuszcza więc uzależnienia rejestracji adwokata wspólnotowego we właściwych organach przyjmującego państwa członkowskiego od przeprowadzenia rozmowy mającej pozwolić im na ocenę znajomości przez zainteresowanego języków używanych w tym państwie.

41 Jak podkreśla Komisja, rezygnacji z systemu uprzedniej kontroli wiedzy i umiejętności, w tym językowych, adwokatów wspólnotowych towarzyszy jednakże w dyrektywie 98/5 szereg zasad mających na celu zapewnienie na poziomie akceptowalnym we Wspólnocie ochrony podmiotów prawa oraz prawidłowego funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości (zob. ww. wyrok w sprawie Luksemburg przeciwko Parlamentowi i Radzie, pkt 32 i 33).

42 Stąd ustanowione w art. 4 dyrektywy 98/5 zobowiązanie adwokatów wspólnotowych do praktykowania w przyjmującym państwie członkowskim z użyciem tytułu zawodowego uzyskanego w kraju pochodzenia ma na celu, zgodnie z motywem dziewiątym dyrektywy, umożliwić rozróżnienie między tymi adwokatami a adwokatami należącymi do adwokatury państwa przyjmującego, dzięki czemu ewentualni klienci mają świadomość, że adwokat, któremu zamierzają powierzyć ochronę swoich interesów, nie uzyskał uprawnień w tym państwie (zob. podobnie ww. wyrok w sprawie Luksemburg przeciwko Parlamentowi i Radzie, pkt 34) i jego znajomość języków może nie być wystarczająca do prowadzenia ich sprawy.

43 Jeśli chodzi o czynności związane z reprezentacją i obroną klientów przed sądami, to na podstawie art. 5 ust. 3 dyrektywy 98/5 państwa członkowskie mają prawo wymagać od adwokatów wspólnotowych praktykujących z użyciem tytułu zawodowego uzyskanego w kraju pochodzenia podejmowania tych czynności wspólnie z adwokatem praktykującym w okręgu sądu rozpatrującego sprawę, który będzie w razie konieczności odpowiedzialny wobec tego sądu, lub wspólnie z urzędnikiem uprawnionym do reprezentowania stron przed tym sądem. Uprawnienie to, z którego Wielkie Księstwo Luksemburga skorzystało w odniesieniu do czynności, co do których obowiązuje przymus adwokacki, jak to wynika z art. 5 ust. 4 ustawy z dnia 13 listopada 2002 r., pozwala zrekompensować ewentualną niedostateczną znajomość przed adwokatów wspólnotowych języka sądownictwa przyjmującego państwa członkowskiego.

44 Zgodnie z art. 6 i 7 dyrektywy 98/5 adwokat wspólnotowy zobowiązany jest nie tylko przestrzegać zasad wykonywania zawodu i zasad deontologicznych obowiązujących w państwie członkowskim pochodzenia, ale również zasad obowiązujących w przyjmującym państwie członkowskim, a to pod groźbą kar dyscyplinarnych i odpowiedzialności zawodowej (zob. ww. wyrok w sprawie Luksemburg przeciwko Parlamentowi i Radzie, pkt 36–41). Wśród zasad deontologii obowiązujących adwokata znajduje się najczęściej, podobnie jak w kodeksie etycznym ustanowionym przez Radę Adwokatur i Stowarzyszeń Prawniczych Unii Europejskiej (CCBE), sankcjonowane dyscyplinarnie zobowiązanie do niepodejmowania się prowadzenia spraw, co do których adwokat wie lub powinien wiedzieć, że wykraczają one poza jego kompetencje, na przykład z powodu nieznajomości języków (zob. podobnie ww. wyrok w sprawie Luksemburg przeciwko Parlamentowi i Radzie, pkt 42).

Komunikacja z klientem, organami administracji i organizacjami zawodowymi przyjmującego państwa członkowskiego, podobnie jak przestrzeganie zasad deontologii ustanowionych przez organy tego państwa, może bowiem wymagać od adwokata wspólnotowego odpowiedniej znajomości języków lub skorzystania z pomocy w razie ich niedostatecznej znajomości.

45 Należy jeszcze podkreślić, jak zrobiła to Komisja, że jednym z celów dyrektywy 98/5 jest, zgodnie z jej motywem piątym, aby „dając prawnikom możliwość wykonywania zawodu w trybie stałym w przyjmującym państwie członkowskim, którzy posługują się tytułem zawodowym uzyskanym w kraju pochodzenia, [odpowiedzieć] na potrzeby odbiorców usług prawnych, którzy z racji wzrastającego napływu spraw, wynikających zwłaszcza z faktu istnienia rynku wewnętrznego, potrzebują porad podczas zawierania transakcji transgranicznych, w których nakładają się na siebie przepisy prawa międzynarodowego, prawa wspólnotowego oraz prawa krajowego". Tego rodzaju sprawy o charakterze międzynarodowym, podobnie jak sprawy podlegające prawu innego państwa członkowskiego niż państwo przyjmujące, mogą nie wymagać znajomości języków tego ostatniego państwa na równie wysokim poziomie, jak wymagany do prowadzenia spraw podlegających jego prawu krajowemu.

46 Należy wreszcie stwierdzić, że równouprawnienie adwokata wspólnotowego z adwokatem pochodzącym z przyjmującego państwa członkowskiego, co, zgodnie z jej motywem czternastym, ma ułatwiać dyrektywa 98/5, wymaga, na mocy art. 10 tej dyrektywy, by zainteresowany wykazał się rzeczywistą i regularną praktyką w zakresie prawa tego państwa przez okres co najmniej trzech lat lub, w przypadku krótszego okresu, inną wiedzą, wykształceniem lub doświadczeniem zawodowym związanym z tym systemem prawa. Pozwala to adwokatowi wspólnotowemu zamierzającemu wstąpić do adwokatury w przyjmującym państwie członkowskim na zaznajomienie się z językiem lub językami używanymi w tym państwie.

47 W związku z powyższym uznać można, że ustawodawstwo luksemburskie, uzależniające rejestrację adwokata wspólnotowego we właściwych organach krajowych od uprzedniej kontroli znajomości języków, jest sprzeczne z art. 3 dyrektywy 98/5.

48 Stąd pierwszy zarzut Komisji jest zasadny.

W przedmiocie zarzutu drugiego, dotyczącego zakazu prowadzenia przez adwokatów wspólnotowych działalności w zakresie udostępniania adresu siedziby spółki na terytorium Wielkiego Księstwa Luksemburga

Argumentacja stron

49 Komisja twierdzi, że zakaz prowadzenia przez adwokatów wspólnotowych działalności w zakresie udostępniania adresu siedziby spółki jest sprzeczny z art. 5 dyrektywy 98/5.

50 Dodaje ona, że adwokata wspólnotowego nie można utożsamiać z adwokatem luksemburskim wpisanym w części II listy adwokatów, którym również nie wolno prowadzić takiej działalności. Część ta obejmuje bowiem adwokatów przyjętych na aplikację, których ostateczne uprawnienia zależą od powodzenia na egzaminie końcowym, podczas gdy adwokat wspólnotowy jest w pełni uprawniony do wykonywania zawodu.

51 Komisja twierdzi również, że wymóg znajomości krajowego prawa luksemburskiego nie może uzasadniać ograniczeń w zakresie działalności adwokatów wspólnotowych.

52 Wielkie Księstwo Luksemburga twierdzi, że ustawodawca luksemburski, w zamiarze położenia kresu pewnym szkodliwym dla renomy rynku luksemburskiego nad-

użyciom związanym z udostępnianiem fikcyjnych adresów siedziby spółek, postanowił zastrzec w ustawie z dnia 31 maja 1999 r., ze względów porządku publicznego, działalność w zakresie udostępniania adresu siedziby spółki podmiotom znającym krajowe ustawodawstwo i praktykę w tej dziedzinie.

53 Podkreśliwszy, że zgodnie z ustawą z dnia 31 maja 1999 r. udostępniający adres siedziby spółki ma za zadanie kontrolę przestrzegania przez zakładającą u niego siedzibę spółkę ustawowych warunków podejmowania działalności oraz krajowych przepisów w zakresie prowadzenia księgowości spółki i zwoływania walnych zgromadzeń, państwo to twierdzi, iż działalność w zakresie udostępniania adresu siedziby spółki wymaga doświadczenia zawodowego oraz dobrej znajomości prawa spółek, co skłoniło ustawodawcę luksemburskiego do wykluczenia prowadzenia tej działalności przez aplikantów adwokackich, wpisanych w części II listy adwokatów, a także adwokatów wspólnotowych.

54 Rząd luksemburski twierdzi ponadto, że adwokaci wspólnotowi, w okresie gdy praktykują, posługując się tytułem zawodowym uzyskanym w kraju pochodzenia, są w pełni uprawnieni do wykonywania zawodu w państwie pochodzenia, lecz nie są równouprawnieni z adwokatami z przyjmującego państwa członkowskiego. Mogą natomiast na podstawie dyrektywy 98/5 wstąpić do adwokatury tego ostatniego państwa po okresie uznawanym za niezbędny do uzyskania doświadczenia zawodowego w tym państwie oraz na warunkach określonych w art. 10 tej dyrektywy.

Ocena Trybunału

55 Jak wynika z motywu szóstego dyrektywy 98/5, jednym z jej celów jest określenie warunków wykonywania zawodu przez adwokatów praktykujących z użyciem tytułu

zawodowego uzyskanego w kraju pochodzenia w zakresie, między innymi, obszaru prowadzonej przez nich działalności, a to w zamiarze, po pierwsze, usunięcia różnic występujących w poszczególnych krajach w tej dziedzinie oraz wynikających stąd nierówności i ograniczeń w swobodzie przemieszczania się, a po drugie, zapewnienia wszystkim adwokatom i podmiotom prawa tych samych możliwości we wszystkich państwach członkowskich.

56 W tym celu dyrektywa 98/5 ustanawia w art. 2 i 5 zasadę, zgodnie z którą adwokat wspólnotowy ma prawo prowadzić w ramach zawodu taką samą działalność jak adwokat praktykujący z użyciem tytułu zawodowego obowiązującego w przyjmującym państwie członkowskim, z zastrzeżeniem wyjątków określonych w art. 5 ust. 2 i 3.

57 W związku z tym, jak stwierdza Komisja, państwa członkowskie nie mogą wprowadzać w swoim prawie krajowym innych wyjątków od tej zasady niż przewidziane w art. 5 ust. 2 i 3 dyrektywy 98/5.

58 Jak zaś wiadomo, działalność w zakresie udostępniania adresu siedziby spółki nie może być objęta ani wyjątkiem ustanowionym w art. 5 ust. 2, ani w art. 5 ust. 3 dyrektywy 98/5.

59 Jeśli chodzi o niebezpieczeństwo wystąpienia naruszeń, na które wskazuje rząd luksemburski, okoliczności takiej nie można powoływać na uzasadnienie wprowadzania lub utrzymywania w mocy przepisów krajowych naruszających zasadę ustanowioną w art. 5 ust. 1 dyrektywy 98/5, a od której wyjątki zostały zharmonizowane w przepisach art. 5 ust. 2 i 3 tej dyrektywy (zob. analogicznie wyrok z dnia 25 lutego 2003 r. w sprawie C-59/01 Komisja przeciwko Włochom, Rec. str. I-1759, pkt 38).

60 Należy wreszcie podkreślić, że dyrektywa 98/5 przewiduje między innymi kumulację zasad wykonywania zawodu i zasad deontologii, których przestrzegać musi adwokat wspólnotowy, obowiązkowe ubezpieczenie od odpowiedzialności cywilnej w związku z wykonywanym zawodem lub przynależność do funduszu gwarancyjnego, a także reżim odpowiedzialności dyscyplinarnej oparty na współdziałaniu właściwych organów przyjmującego państwa członkowskiego i państwa pochodzenia (zob. podobnie ww. wyrok w sprawie Luksemburg przeciwko Parlamentowi, pkt 43).

61 W związku z powyższym uznać można, że ustawodawstwo luksemburskie, zakazujące adwokatom wspólnotowym prowadzenia działalności w zakresie udostępniania adresu siedziby spółki w Luksemburgu, jest sprzeczne z art. 5 dyrektywy 98/5.

62 Stąd drugi zarzut Komisji jest zasadny.

W przedmiocie zarzutu trzeciego, dotyczącego obowiązku corocznego przedstawiania zaświadczenia o rejestracji we właściwych organach państwa członkowskiego pochodzenia

Argumentacja stron

63 Komisja twierdzi, że choć Wielkie Księstwo Luksemburga wskazało w odpowiedzi na uzasadnioną opinię, iż przyjęło do wiadomości przedstawioną tam argumentację, zgodnie z którą omawiany obowiązek stanowi formalność administracyjną nieuzasadnioną z punktu widzenia przepisów dyrektywy 98/5, obowiązek ten pozostaje w mocy w ustawie z dnia 13 listopada 2002 r.

64 Wielkie Księstwo Luksemburga odsyła w tej kwestii jedynie do odpowiedzi na uzasadnioną opinię.

Ocena Trybunału

65 Ani w odpowiedzi na uzasadnioną opinię, ani w trakcie postępowania przed Trybunałem rząd luksemburski nie przedstawił żadnej okoliczności mogącej podać w wątpliwość zasadność trzeciego zarzutu.

66 W piśmie z dnia 23 grudnia 2003 r., stanowiącym odpowiedź na wezwanie do usunięcia uchybienia Komisji z dnia 17 października 2003 r., stwierdził on, że kwestionowany przepis jest niezbędny w celu kontroli stałego spełniania przez adwokata wspólnotowego warunku rejestracji we właściwych organach państwa członkowskiego pochodzenia.

67 Tymczasem, jak podkreśliła Komisja w trakcie postępowania poprzedzającego wniesienie skargi, po pierwsze, dyrektywa 98/5 przewiduje w art. 7 ust. 2, że właściwy organ państwa członkowskiego pochodzenia informuje właściwy organ przyjmującego państwa lub państw członkowskich w razie wszczęcia postępowania dyscyplinarnego wobec adwokata praktykującego poza terytorium tego pierwszego państwa z użyciem tytułu zawodowego uzyskanego w kraju pochodzenia.

68 Po drugie, art. 13 tej dyrektywy zobowiązuje właściwe organy państwa członkowskiego pochodzenia i państwa przyjmującego do ścisłej współpracy i wzajemnej pomocy.

69 Pozwala to właściwemu organowi przyjmującego państwa członkowskiego na upewnienie się, że adwokat wspólnotowy stale spełnia warunek rejestracji we właściwych organach państwa członkowskiego pochodzenia.

70 Formalność nakazana w ustawodawstwie luksemburskim okazuje się więc środkiem kontroli administracyjnej nieproporcjonalnym do zamierzonego celu, a co za tym idzie nieuzasadnionym z punktu widzenia dyrektywy 98/5.

71 W związku z powyższym można uznać, że ustawodawstwo luksemburskie, nakazujące adwokatowi wspólnotowemu coroczne przedstawianie zaświadczenia o rejestracji we właściwych organach państwa członkowskiego pochodzenia, jest sprzeczne z dyrektywą 98/5.

72 Stąd trzeci zarzut Komisji jest zasadny.

73 W związku z całością powyższych rozważań stwierdzić należy, że uzależniając rejestrację we właściwych organach krajowych adwokatów wspólnotowych zamierzających praktykować w Luksemburgu z użyciem tytułu zawodowego uzyskanego w kraju pochodzenia od uprzedniej kontroli znajomości przez nich języków, zakazując tym adwokatom prowadzenia działalności w zakresie udostępniania adresu siedziby spółki oraz zobowiązując ich do corocznego przedstawiania zaświadczenia o rejestracji we właściwych organach państwa członkowskiego pochodzenia, Wielkie Księstwo Luksemburga uchybiło zobowiązaniom, które ciążą na nim na mocy dyrektywy 98/5.

W przedmiocie kosztów

74 Zgodnie z art. 69 § 2 regulaminu kosztami zostaje obciążona, na żądanie strony przeciwnej, strona przegrywająca sprawę. Ponieważ Komisja wniosła o obciążenie

Wielkiego Księstwa Luksemburga kosztami postępowania, a Wielkie Księstwo Luksemburga przegrało sprawę, należy obciążyć je kosztami postępowania.

Z powyższych względów Trybunał (wielka izba) orzeka, co następuje:

1) **Uzależniając rejestrację we właściwych organach krajowych adwokatów wspólnotowych zamierzających praktykować w Luksemburgu z użyciem tytułu zawodowego uzyskanego w kraju pochodzenia od uprzedniej kontroli znajomości przez nich języków, zakazując tym adwokatom prowadzenia działalności w zakresie udostępniania adresu siedziby spółki oraz zobowiązując ich do corocznego przedstawiania zaświadczenia o rejestracji we właściwych organach państwa członkowskiego pochodzenia, Wielkie Księstwo Luksemburga uchybiło zobowiązaniom, które ciążą na nim na mocy dyrektywy 98/5/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 16 lutego 1998 r. mającej na celu ułatwienie stałego wykonywania zawodu prawnika w państwie członkowskim innym niż państwo uzyskania kwalifikacji [uprawnień] zawodowych.**

2) **Wielkie Księstwo Luksemburga zostaje obciążone kosztami postępowania.**

Podpisy